

Underlag till uppdrag att bedöma marina IBA-områden och vid behov lämna förslag på nya SPA-områden enligt EU:s fågeldirektiv

Innehåll

1.	Uppdraget från regeringen	2
2.	IBA-områden samt nuvarande SPA-områden i Kalmar län och i angränsande ekonomisk zon	3
3.	Faktaunderlag	5
4.	Slutsatser och förslag till beslut	6
5.	Bedömning av IBA-området Östra Ölands kust och strandängar	11
6.	Bedömning av IBA-områdena Oskarshamnskusten och Kalmar – Mönsterås	21
7.	Bedömning av IBA-området Södra Midsjöbanken	30
8.	Referenslista	33
9.	Bilagor	36
	• Bilaga 1. Beskrivning av de fågelarter som har beaktats i arbetet med att föreslå nya SPA-områden i Kalmar län och i angränsande ekonomisk zon	36
	• Bilaga 2. Översikt i tabellform (Excel-fil) över häckande fåglar på Ölands sjömarker	36
	• Bilaga 3. Häckande kust- och sjöfåglars beståndsutveckling i Smålandskustens ytterskärgård mellan 1984 och 2016	36
	• Bilaga 4. Antal och utbredning av övervintrande sjöfåglar längs Smålandskusten mellan Bröms och Simpevarp under perioden 2015–2022	36
10.	Kontaktuppgifter	36

1. Uppdraget från regeringen

Regeringen beslutade 2021-06-03 att ge länsstyrelserna i uppdrag att bedöma marina IBA-områden och vid behov lämna förslag på nya SPA-områden enligt EU:s fågeldirektiv (M2021/01160).

Bakgrund till länsstyrelsernas uppdrag

Fågeldirektivet är en del av EU:s naturvårdslagstiftning. Direktivets syfte är att bidra till bevarandet av vilda fåglar inom EU. Medlemsländerna ska peka ut de viktigaste områdena för fåglar som särskilda skyddsområden (Special Protection Areas, SPA). Genom utpekandet blir områdena en del i EU:s Natura 2000-nätverk av skyddade områden. SPA-områden ska pekas ut både för ett antal särskilt angivna fågelarter och för miljöer som är särskilt viktiga för flyttfåglar när de häckar, flyttar, övervintrar eller rastar.

Länsstyrelserna fick i juni 2021 i uppdrag från regeringen att bedöma 20 marina områden som organisationen BirdLife pekat ut som särskilt viktiga för fåglar (så kallade IBA-områden, Important Bird and Biodiversity Areas). Länsstyrelserna ska bedöma om dessa områden har sådana värden för fåglar att de bör fastställas som SPA-område enligt fågeldirektivet. Bakgrunden till regeringsuppdraget är att EU-kommissionen menar att Sverige har brister i Natura 2000-nätverket och har inlett ett överträdelseärende mot Sverige. Kommissionen har krävt att Sverige pekar ut samtliga IBA-områden som SPA-område, om det inte finns faktaunderlag som motiverar varför detta inte ska ske.

Länsstyrelsernas förslag ska redovisas till Naturvårdsverket i augusti 2022. Naturvårdsverket kommer att granska förslagen, och lämna dem vidare till regeringen som sedan tar beslut om vilka områden som Sverige pekar ut som SPA-områden till Natura 2000-nätverket.

Länsstyrelsernas bedömning av om IBA-områdena även bör pekas ut som SPA-områden ska vara grundade på vetenskaplig information om fågelförekomster och arternas ekologiska behov. Förslagen kan behöva omfatta både vatten- och landområden, till exempel stränder eller häckningsplatser i kustområdet som fåglarna använder under sin livscykel. Länsstyrelserna behöver också motivera varför eventuella delar av BirdLife:s områden inte bedöms inneha sådana värden att de behöver pekas ut som SPA-områden. Den motiveringen ska också bygga på vetenskapliga grunder.

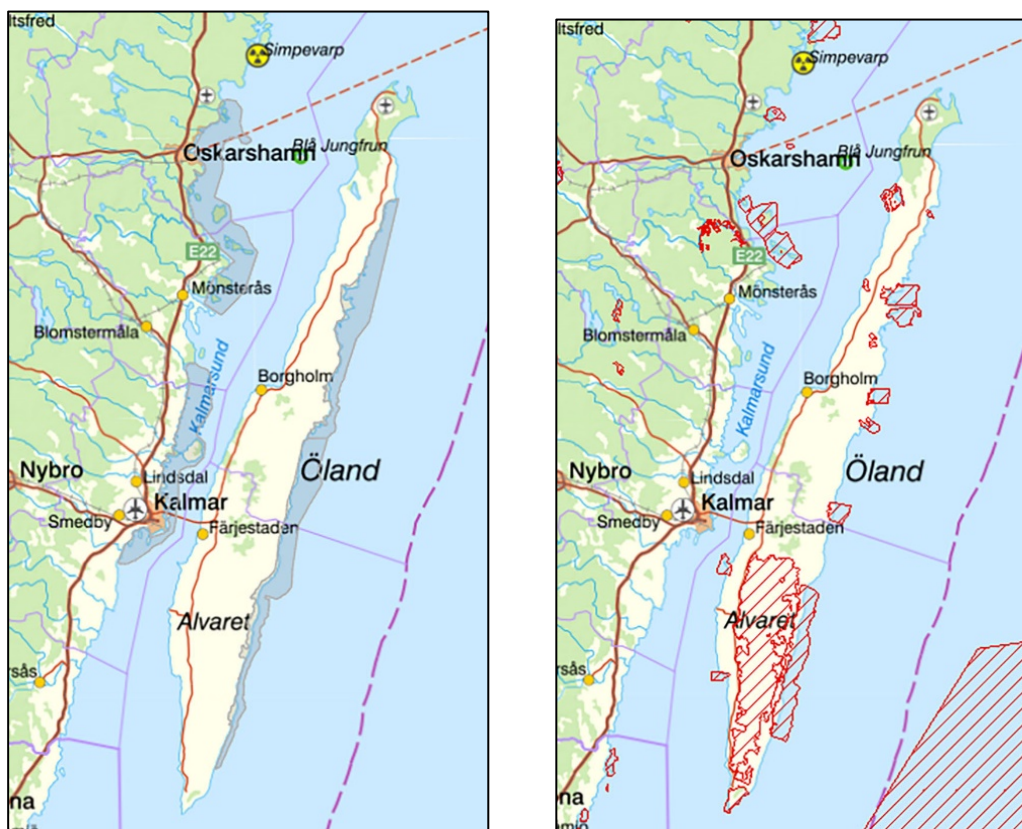
2. IBA-områden samt nuvarande SPA-områden i Kalmar län och i angränsande ekonomisk zon

IBA-områden

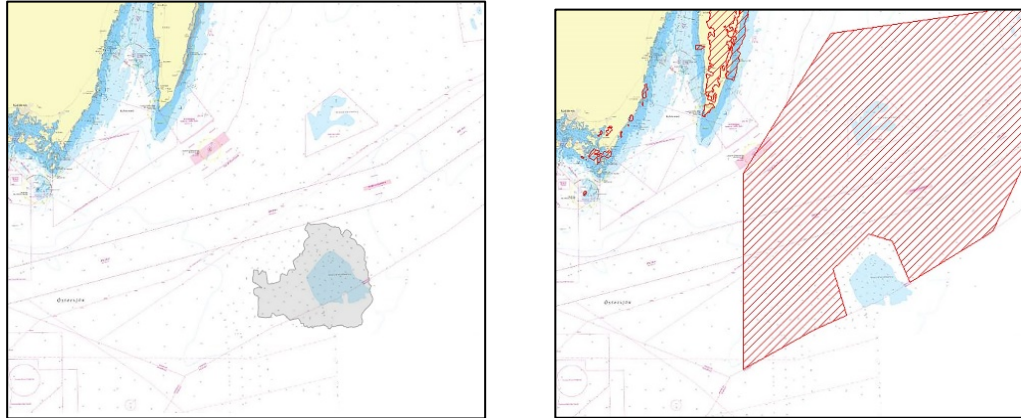
I Kalmar län och i angränsande svensk ekonomisk zon finns fyra IBA-områden (Figur 1 och 2):

- Östra Ölands kust och strandängar IBA-ID 853 (SE054)
- Oskarshamnskusten IBA-ID 9005 (SE068)
- Kalmar – Mönsterås IBA-9006 (SE069)
- Södra Midsjöbanken IBA-ID 9004 (SE067)

Eftersom de två IBA-områdena Oskarshamnskusten och Kalmar-Mönsterås består av liknande kust- och skärgårdsmiljöer och i huvudsak hyser samma fågelarter kommer de fortsättningsvis att granskas tillsammans.

Figur 1. Tre utpekade IBA-områden visas i grått och nuvarande SPA-områden i rött.

Figur 2. IBA-området Södra Midsjöbanken visas i grått. Nuvarande SPA-område Hoburgs bank och Midsjöbankarna i rött. Södra Midsjöbanken är idag inte ett SPA-område.

Nuvarande SPA-områden

Inom eller i direkt anslutning till det utpekade IBA-området Östra Ölands kust och strandängar finns i dagsläget sju SPA-områden:

- Sydöstra Ölands sjömarker, SE0330174
- Åkerby-Runstens sjömarker, SE0330264
- Kapelludden, SE0330265
- Egby sjömarker, SE0330266
- Husvalla sjömarker, SE0330146
- Södviken, SE0330084
- Högby hamn, SE0330196

Inom eller i direkt anslutning till det utpekade IBA-området Oskarshamnskusten finns i dagsläget fem mindre SPA-områden. Tre av SPA-områdena, Vällö, Runnö och Storö, gränsar mot eller ligger mycket nära varandra. De nuvarande SPA-områdena inom IBA-området Oskarshamnskusten har inrättats i lika hög grad för att skydda terrestra fågelarter.

- Vällö, SE0330126
- Runnö, SE0330301
- Storö, SE0330106
- Furön, SE0330180
- Virbo med Ekö, SE0330127

Inom det utpekade IBA-området Kalmar – Mönsterås finns idag inget SPA-område.

Det utpekade IBA-området Södra Midsjöbanken ingår i dagsläget inte i det större SPA-området Hoburgs bank och Midsjöbankarna, SE0330308 (Figur 2).

3. Faktaunderlag

Faktaunderlaget som använts för att bedöma vilka IBA-områden som även bör pekas ut som SPA-områden inom Natura 2000-nätverket har bestått av:

- Publicerade vetenskapliga rapporter och artiklar. Se referenslista.
- Böckerna ”Fåglarna i Sverige – antal och förekomst”, ”Ölands fåglar” samt ”Sveriges Fåglar 2021” utgivna av Sveriges Ornitologiska Förening / BirdLife Sverige
- Resultat från flyg- och landbaserade inventeringar av övervintrande sjöfåglar runt Öland samt längs Smålandskusten. Inventeringarna har genomförts mellan 2015 och 2022 i Lunds universitets regi. Data finns lagrade vid Länsstyrelsen Kalmar län samt vid Lunds universitet (Svensk fågeltaxering).
- Resultat från årliga inventeringar av häckande sjöfåglar i Smålandskustens ytterskärgård. Data finns publicerade i rapporter fram till och med 2008. Resultat från inventeringar genomförda 1984 samt mellan 1990 och 2019, dvs även data från inventeringar genomförda efter 2008, finns lagrade vid Länsstyrelsen i Kalmar län.
- Resultat från de regelbundna inventeringarna av häckade fåglar på Ölands sjömarker. Data finns publicerade i rapporter fram till och med 2018. Inventeringsdata insamlat efter 2018 finns lagrat vid Länsstyrelsen Kalmar län.
- Observationer av fåglar inrapporterade av allmänheten till Artportalen, Artdatabanken, Sveriges Lantbruksuniversitet, SLU. Information från Artportalen har använts för vissa fågelarter som ett komplement till de standardiserade inventeringarna.
- Nationella och internationella rödlistor, det vill säga listor över hotade fågelarter (Artdatabanken 2020, BirdLife International 2022a).
- Resultat från inventeringar av marina habitat (Florén & Jönsson 2017) samt analyser av djupdata från sjökort.

4. Slutsatser och förslag till beslut

Länsstyrelsen Kalmar län föreslår att:

1. ett SPA-område bildas längs Ölands östra kust inkluderande utvalda sjömarker och vattenområdet från strandlinjen ut till cirka 25 meters djup öster om Öland med gränser enligt karta. Sju befintliga SPA-områden upphävs. IBA-området ingår i det förslagna SPA-området.

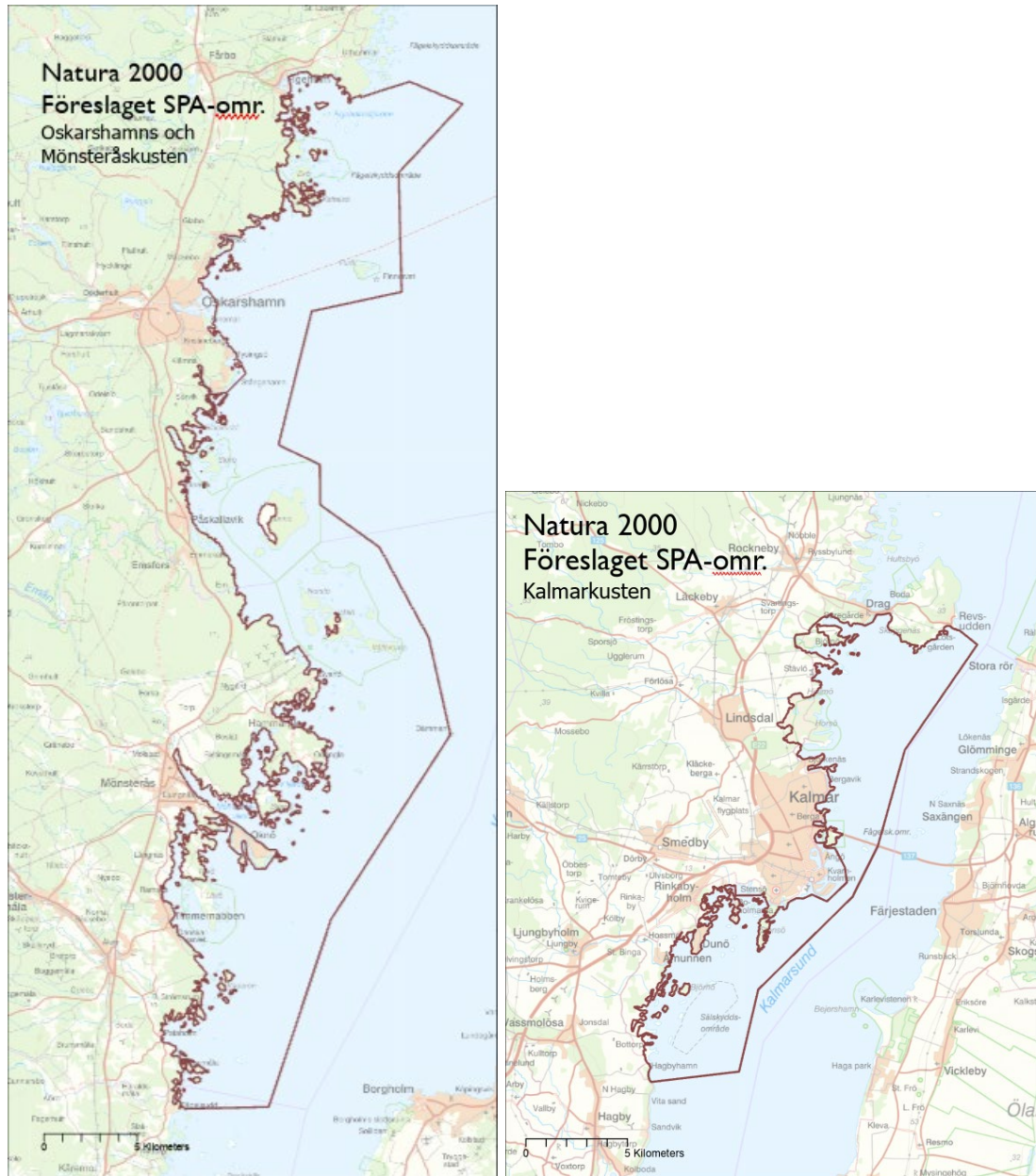
Namn: Östra Ölands kust och sjömarker

Figur 3.1 Översiktlig föreslagen avgränsning Östra Ölands kust och sjömarker.

2. två SPA-områden bildas längs Smålandskusten med gränser enligt karta. SPA-områdena inkluderar vattenområden och öar. Större öar med skog och bebyggelse ingår ej. De två föreslagna SPA-områdena är förskjutna relativt de utpekade IBA-områdena då inventeringar visat att gränserna för IBA-områdena inte på ett optimalt sätt inkluderar de för kust- och sjöfåglar mest värdefulla områdena.

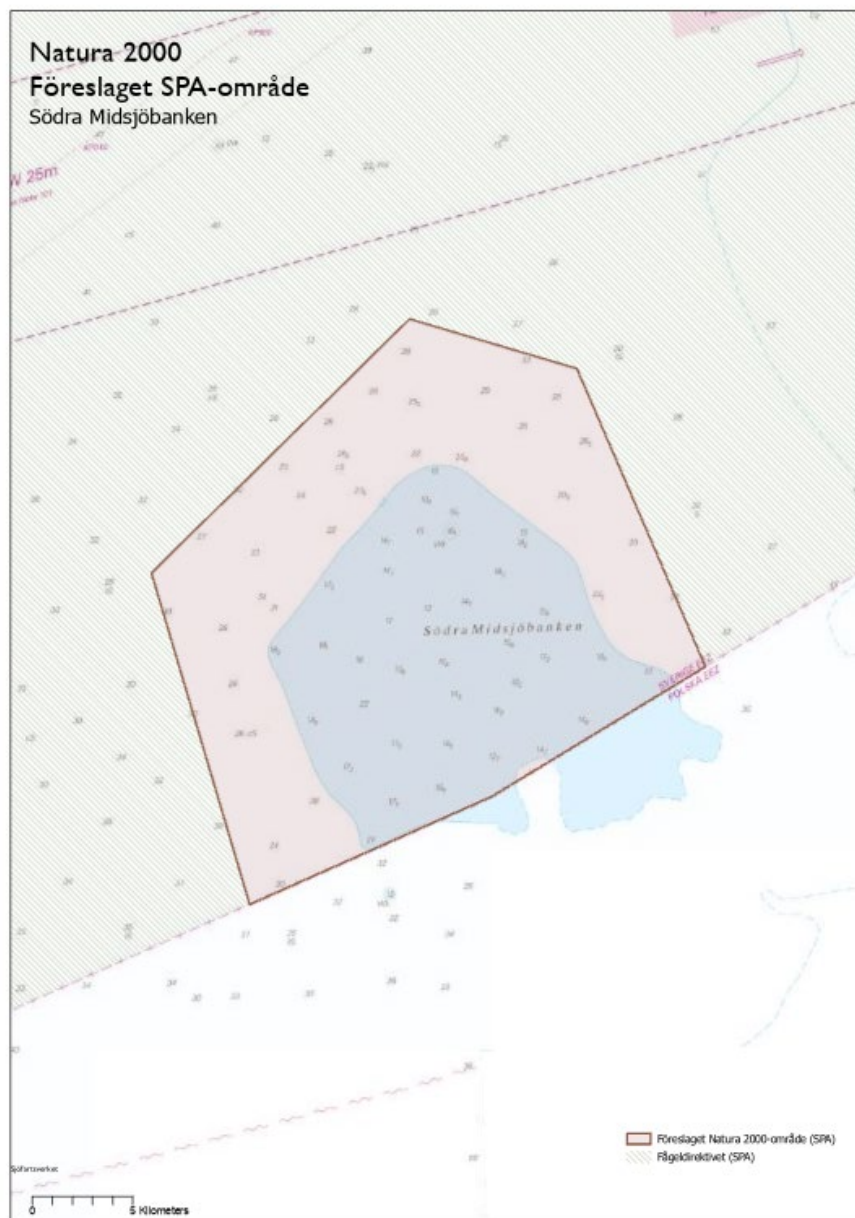
Namn: Oskarshamns- och Mönsteråskusten, Kalmarkusten

Figur 3.2 Översiktlig föreslagen avgränsning (a) Oskarshamns- och Mönsteråskusten samt (b) Kalmarkusten.

3. ett SPA-område bildas vid Södra Midsjöbanken och införlivas i det befintliga SPA-området Hoburgs bank och Midsjöbankarna, SE0330308. IBA-områdets svenska del ingår då i SPA-området.

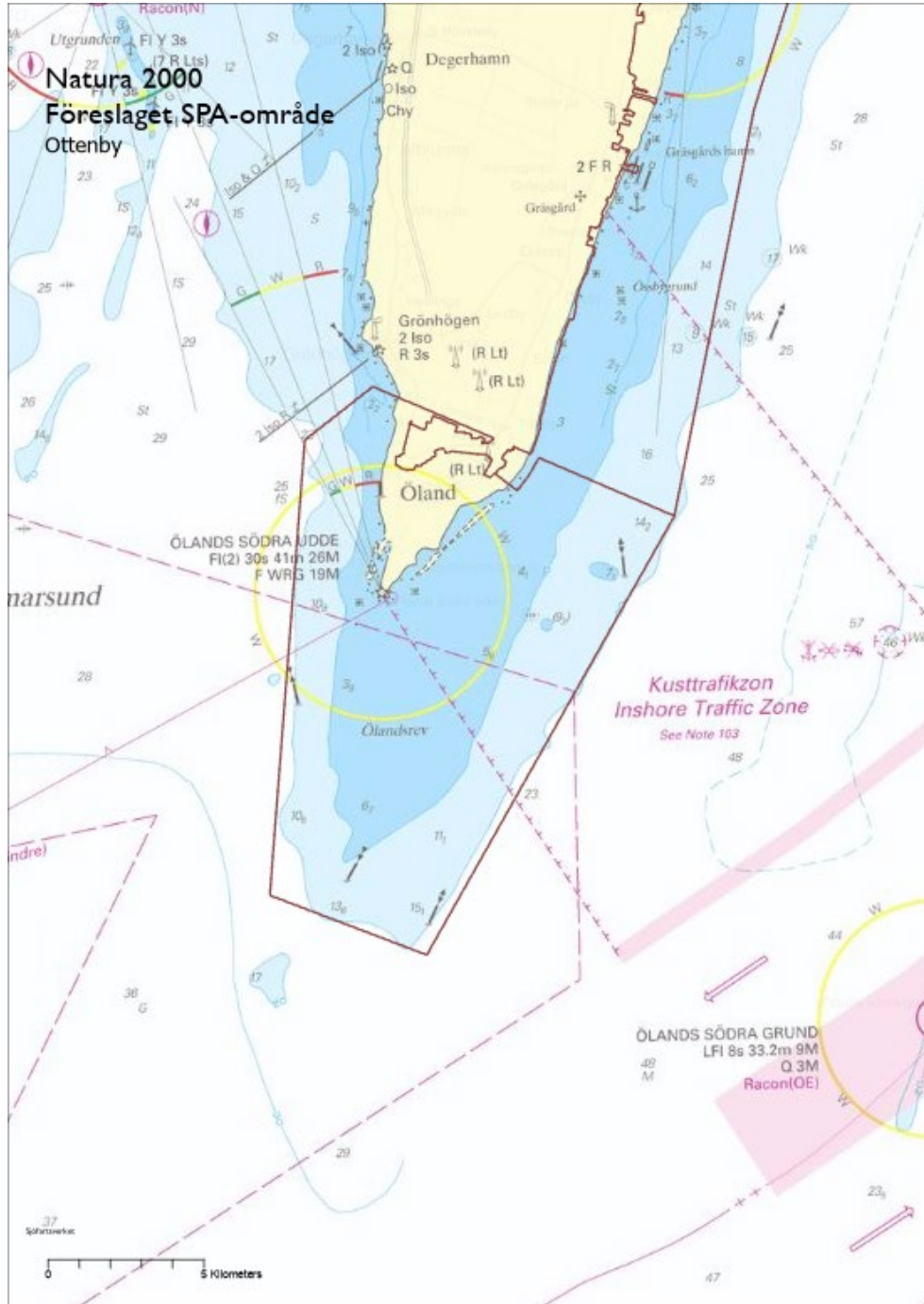
Namn: Hoburgs bank och Midsjöbankarna

Figur 3.3 Översiktlig föreslagen avgränsning Södra Midsjöbanken inom Hoburgs bank och Midsjöbankarna.

4. ett utvidgat SPA-område Ottenby, SE0330083 bildas genom tillägg med naturreservatet Ottenby rev samt delar av det befintliga SAC-området Ottenby NR, SE0330108.

Namn: Ottenby (alt. Ottenby och Ölandsrev)

Figur 3.4 Översiktlig föreslagen avgränsning Ottenby.

SPA-området längs Ölands Östra kust bildas för att bevara: (a) nationellt unika sjömarker/strandängar med stort antal häckande vadare, andfåglar och måsfåglar, varav flera arter är nationellt hotade, (b) vattenområden med stora antal övervintrande sjöfåglar, inklusive alfågeln som är en regionalt och globalt hotad art, och (c) ett välkänt flyttningsstråk för miljontals europeiska sjöfåglar och andra fåglar.

De två SPA-områdena längs Smålandskusten bildas för att bevara: (a) i ett nationellt perspektiv stort antal övervintrande salskrake, storskrake, vigg, knipa och knölsvan (b) en skärgårdsmiljö med stort antal häckande kust- och sjöfåglar, främst andfåglar, trutar, måsar och tärnor och vissa vadararter, på mindre öar och skär, särskilt i ytterskärgården.

SPA-området vid Södra Midsjöbanken bildas för att bevara en globalt viktig övervintringsplats för alfågeln. Södra Midsjöbanken är sannolikt även en nationellt viktig övervintringsplats för tobisgrissla. Länsstyrelserna i Kalmar län, Gotlands län samt Naturvårdsverket föreslog redan år 2016 att Södra Midsjöbanken skulle ingå i Natura 2000-området Hoburgs bank och Midsjöbankarna.

Det utvidgade SPA-området vid Ottenby bildas för att bevara (a) viktiga rast- och födosöksområden med särskild hänsyn till vadarfåglar, alfågel, svärta, sjöorre och ejder och (b) det stora flöde av fåglar inom flertalet fågelgrupper som flyttar genom eller rastar i området och (c) en betydelsefull häckmiljö för vadare som skärfläcka på sandreveln öster om Schäferiängarna. Övriga häckmiljöer ingår redan i det befintliga SPA-området.

Gränserna för de föreslagna SPA-områdena har arbetats fram utifrån resultat från inventeringar av vattenområdena, sjömarkerna/strandängarna och öarna. Återkommande standardiserade inventeringar av områdena har genomförts sedan flera år, i några fall sedan flera decennier, och är av mycket god kvalitet.

Ytterligare och mer detaljerade bedömningar av de utpekade IBA-områdena samt motiveringar till, och metoder för, utpekandet av de olika SPA-områdena följer i avsnitt 5–7 samt i bilagor.

5. Bedömning av IBA-området Östra Ölands kust och strandängar

IBA-ID 853 (SE054)

Det av BirdLife utpekade IBA-området Östra Ölands kust och strandängar innefattar såväl Ölands sjömarker som vattenområden i Östersjön öster om Öland. Sjömarkerna, dvs. de saltvattenspåverkade havsstrandängarna och den angränsande öppna betade gräsmarken in mot land hyser ett mycket stort antal häckande kust- och sjöfåglar. Vattenområdena ut till 25 meters djup öster och norr om Öland hyser ett mycket stort antal övervintrande sjöfåglar. Flera miljoner flyttfåglar av en mängd olika arter flyttar och rastar även under vår och höst längs Ölands kust. Utpekanden av SPA-områden längs Ölands kust som ska ingå i Natura 2000-nätverket bör därför baseras på underlag som rör förekomster av såväl häckande, övervintrande som flyttande och rastande fågelarter.

Fåglarnas födokällor, biotop- och arealkrav är olika under olika årstider. Vidare är de inventeringsmetoder som kan användas som grund för geografiska avgränsningar av skyddsvärda områden på land och till havs helt olika. Därför beskrivs nedan först IBA-områdets betydelse för häckande fåglar och därefter för övervintrande fåglar till havs och för flyttande och rastande fåglar.

5.1. Häckande kust- och sjöfåglar i IBA-området Östra Ölands kust och strandängar

Sjömarkerna längs östra Ölands kust är mycket viktiga för bevarandet av en lång rad kust- och sjöfågelarter. De stora sammanhängande sjömarkerna samt de närliggande grunda vattenområdena är unika ur ett nationellt perspektiv och mycket skyddsvärda. Delar av sjömarkerna, särskilt de mycket fågelrika områdena längs sydöstra Ölands kust mellan Gräsgårds fiskehamn och Södra Sandby, samt områden vid Ottenby, är redan klassade som SPA-områden och ingår i Natura 2000-nätverket. Även de fågelrika sjömarkerna vid Runsten, Kapelludden, Egby, Husvalla, Södviken, och Högby är idag klassade som SPA-områden.

De tidigare besluten att klassificera ett urval av öländska sjömarker som SPA-områden har varit träffsäkra när det gäller utpekandet av områden med särskilt stora antal av häckande vadare. Det finns dock ett flertal ytterligare sjömarker längs Ölands ostkust som idag inte är SPA-områden men som förutom vadare även hyser viktiga förekomster av tärnor, måsar och trutar samt en rad olika andfåglar.

Att skydda större öppna och sammanhängande sjömarksområden är viktigt för att kunna vidmakthålla livskraftiga bestånd av hotade kustfågelarter. Om sammanhängande miljöer fragmenteras löper häckande fågelbestånd större risk att försvinna när kopplingar mellan områden bryts och antalet individer i varje enhet blir för lågt. I större sammanhängande sjömarksområden kan skötselåtgärder även utformas så att ett nätverk av delområden med olika

betestryck och fuktighetsgrad kan bibehållas eller skapas. En mosaik av gräsmarker och strandängar med olika betestryck bidrar till att strandängsfåglar med något olika krav kan bevaras. Åtgärder för att reducera predation på fågelbon och ungar, vilket även kan krävas för att bibehålla vissa hotade fågelarter (Ottvall 2014), kan även vara effektivare och lättare att införa i sammanhängande större områden.

Flera andfåglar och många tärnor, måsar och trutar placerar sina bon i huvudsak på öar och små skär längs kusten. Vissa arter föder upp sina ungar på eller mycket nära öarna, t.ex. tärnor, måsar och trutar, medan andra arter, t.ex. änder och gäss, kan simma med sina ungar direkt efter kläckningen till andra platser längs kusten långt från boplatsen. Runt Ölands kust finns relativt få öar. Det är därför särskilt viktigt att fågelrika öar och skär i största möjliga mån får ett skydd och inkorporeras i Natura 2000-nätverket.

För några arter, till exempel knölsvan och grågås, är östra Ölands kuster och närliggande vatten ett ruggningsområde för individer från en större region. Under ruggningen i juni och juli kan dessa arter inte flyga och de söker sig därför till platser där det är möjligt att såväl beta på land eller nära strand som att vid behov söka sig till trygghet längre ut till havs.

Östra Ölands kust och strandängar är också ytterst viktiga rastlokaler för en mycket stor mängd flyttande kust- och sjöfågelarter. Nordligt häckande vadare, änder och gäss rastar i tiotusentals längs stora delar av kusten. Räkningar av sträckande fåglar har utförts under många år vid bland annat Kapelludden och Ottenby. Flera arter övervintrar även längs kustlinjen.

5.2. Ölands sjömarker i ett nationellt perspektiv

Det utpekade IBA-området ”Östra Ölands kust och strandängar” hyser en mycket hög andel av Sveriges häckande bestånd av sydlig kärrensnäppa (mer än 80 %), rödspov (ca 75 %), skärfläcka (ca 37 %), gravand (ca 20 %), och småtärna (ca 15–20 %). För artvisa beräkningar och bedömningar av andelen häckande par på Ölands sjömarker se bilaga 1.

IBA-området hyser en hög andel av Sveriges häckande bestånd av skedand (ca 6 %), Större strandpipare (ca 4 % av Sveriges bestånd och ca 28 % av den kushäckande rasen *C. h. hiaticula*), rödbena (ca 5 %), roskarl (ca 2 %), strandskata (ca 4 %), storspov (ca 2 %) samt brushane (ca 90 % av södra Sveriges kushäckande bestånd).

IBA-området hyser en betydande andel (ca 1 %) av Sveriges häckande bestånd av silvertärna, skrattmå, gråtrut och havstrut. Vissa år hyser även området upp mot 10 % av det häckande beståndet av kentsk tärna.

Flera av ovanstående arter som häckar på Ölands sjömarker är klassade som nationellt hotade enligt Artdatabankens rödlista 2020, dvs. sydlig kärrensnäppa (CR), roskarl (EN), rödspov (EN), storspov (EN), gråtrut (VU), havstrut (VU),

strandkata (NT), gravand (NT), skedand (NT), skrattmå (NT), småtärna (NT) och kentsk tärna (NT).

Sammantaget kan konstateras att sjömarkerna och kustlinjen i det av BirdLife utpekade IBA-området ”Östra Ölands kust och strandängar” hyser nationellt viktiga häckningsplatser för en lång rad kust- och sjöfåglar varav flera är hotade på nationell eller internationell nivå.

5.3. Genomförda inventeringar av häckande kust- och sjöfåglar

Kust- och sjöfåglar som häckar på Ölands sjömarker har inventerats i flera omgångar enligt ett standardiserat system sedan 1988. Analyser av inventeringsresultaten är publicerade i ett flertal rapporter (se bl.a. Pettersson 2001, Wallin et al 2009, Ottvall et al 2019). Sjömarkerna har delats in i cirka 96 delområden (några delområden har omdefinierats mellan år). Totalinventeringar, då alla eller nästan alla delområden har inventerats, har genomförts år 1988, 1998 och 2008. Ett urval av de 96 delområdena har dessutom inventerats årligen efter ett fastställt schema sedan år 2003. För detaljer om urval av inventeringsområden se tidigare publicerade rapporter. Dessa inventeringar utgör sammantaget ett mycket bra underlag för att bedöma var de viktigaste sjömarkerna för häckande kust- och sjöfåglar är belägna.

5.4. Metod för att bedöma de för häckande fåglar viktigaste sjömarkerna

Tidigare publicerade analyser av häckande fåglar på Ölands sjömarker har främst varit inriktade på att undersöka trender över tid, dvs. om bestånden av olika arter minskar eller ökar, eller effekter av olika skötselåtgärder.

För att nu identifiera de för häckande fåglar viktigaste sjömarkerna och föreslå avgränsningar för nya SPA-områden har information från de årliga inventeringarna vägts samman. Syftet är att identifiera de delområden som har en potential att hysa ett stort antal häckande par av hotade och för kustmiljön karaktäristiska fågelarter. Ett delområde kan i detta sammanhang anses ha en hög potential om delområdet under något eller några år under inventeringsperioden mellan år 1998 och 2021 hyst ett stort antal häckande par av ett flertal arter. Med denna utgångspunkt blir de förslagna avgränsningarna för nya SPA-områden i mindre grad påverkade av tillfälliga förändringar av antalet häckande par i enskilda delområden. För hotade arter som minskat mycket kraftigt under senare år, t.ex. på grund av faktorer som inte är knutna till häckningsområdet, anses delområden där arten tidigare häckat i en betydande omfattning ha en värdefull och skyddsvärd potential.

En ytterligare utgångspunkt är att det bör vara en fördel att utvidga eller sammanbinda nuvarande SPA-områden för att minska risken för fragmentering av viktiga livsmiljöer och att underlätta för kommande skötselåtgärder.

I tabell 5.4.1 (se bilaga 2, Excel-fil) sammanfattas resultat från delområdena i den öländska strandängsinventeringen, där nr 1–80 ingår i aktuell analys som

fokuserar på IBA-områdena och deras närområden. För varje delområde (varje rad) anges med markeringen x om ett angivet antal par av respektive art (se kolumn) observerats minst en gång i området under perioden 1988–2021. I tabellen visas även om delområdet har en hög diversitet av häckande fåglar och ett högt fågelvärde enligt definitioner och analyser publicerade av Wallin et al (2009). Delområden som hyst många par av de angivna arterna får fler x-markeringar i tabellen än andra delområden. I tabellen är de delområden som idag ingår i befintliga SPA-områden markerade med ljusgrönt. Särskilt viktiga områden, som idag inte är SPA-områden, och som föreslås ingå i nya SPA-områden är markerade med blått. Det bör dock påpekas att i stort sett alla sjömarker inom det utpekade IBA-området längs Ölands östra kust hyser skyddsvärda miljöer och häckande fåglar i en omfattning som behöver tas i beaktande i planeringssammanhang och som helt eller delvis också kan motivera skydds- och bevarandeåtgärder. Östra Ölands strandängar är i sin helhet av riksintresse för naturvården ([NRO08066](#)) och kommer att ingå i det regionala planeringsunderlag som kallas Värdestrakt fågel (kust & hav).

I tabell 5.4.2. anges antal par av 26 arter som sågs vid 2008 års totalinventering av sjömarkerna på östra Öland (det vill säga i delområden nr 1-80) samt andelen par som sågs i nuvarande SPA-områden. I tabellen visas även andelen par som sågs i delområden som i första hand nu föreslås ingå i utvidgade SPA-områden. Med utvidgade SPA-områden avses nuvarande SPA-områden samt delområden nr 5, 22, 29, 30, 34, 37, 41, 42, 43, 44, 47, 54, 55, 56, 60, 61, 62, 69, 70, 71, 72, 73, 75, 79 och 80 (enligt blå markering i tabell i bilaga 2). För delområden nr 71, 73, 76 och 79 ingår enbart delar av områdena.

Tabell 5.4.2. Andel par av det totala antalet par som sågs år 2008 på Ölands sjömarker i nuvarande SPA-områden, samt på sjömarker som i första hand nu föreslås ingå i utvidgade SPA-områden (enligt blå markering i tabell i bilaga 2). Delområden nr 1–80 ingår i analysen.

Art	Hot-kategori i Sverige	Totalt antal par år 2008	Andel par i % av totalt antal par år 2008	
			I nuvarande SPA	I utvidgat SPA

<i>Vadare</i>				
Sydlig kärrsnäppa	CR	55	84	98
Roskarl	EN	25	40	96
Rödspov	EN	36	94	100
Storspov	EN	216	68	88
Brushane	VU	12	100	100
Strandskata	NT	432	56	86
Skärfläcka		434	53	91
Större strandpipare		483	53	86
Rödbena		749	54	85
Enkelbeckasin		197	72	93

<i>Måsfåglar</i>				
Gråtrut	VU	306	37	99
Havstrut	VU	123	56	98
Silltrut	VU	5	0	100
Skrattmås	NT	108	34	96
Småtärna	NT	66	52	89
Fiskmås		363	53	87
Silvertärna		441	53	93
Fisktärna		5	20	80

<i>Andfåglar</i>				
Ejder	EN	309	39	80
Årta	EN	39	51	92
Stjärtand	VU	9	100	100
Skedand	NT	140	53	84
Gravand	NT	1140	46	79
Vigg		56	57	88
Småskrake		112	47	78
Knölsvan		193	45	84

Medel alla arter			55	90
Medel hotade arter inkl. NT			57	93

5.5. Övervintrande sjöfåglar i IBA-området ”Östra Ölands kust och strandängar”

Vattenområdet ut till 25 meters djup öster och norr om Öland hyser ett mycket stort antal övervintrande och rastande sjöfåglar. Området är särskilt viktigt för den globalt hotade alfågeln. Området är även viktigt för dykänder som vigg, knipa, bergand och ejder som i likhet med alfågeln dyker efter musslor och annan föda på botten, samt för fiskätande fåglar som främst fångar fisk på grundare vatten, t.ex. skrakar. I området observeras vintertid även fåglar som fångar fisk i den fria vattenmassan, t.ex. sillgrissla, tordmule, smålom och storlom. Lommar, sillgrissla och tordmule övervintrar även i djupare områden i de centrala och södra delarna av Östersjön.

Det av BirdLife utpekade IBA-området ”Östra Ölands kust och strandängar” täcker inte hela det för övervintrande sjöfåglar viktiga vattenområdet ut till 25 meters djup. I dagsläget är endast en mycket liten andel av vattenområdet skyddat som SPA-områden. Nuvarande SPA-områden längs Ölands ostkust har inrättats i första hand för att skydda häckande fåglar och miljöer på land även om vissa vattenområden närmast kusten ingår.

Orsaken till att vattenområdet öster om Öland och vid Ölands Norra Grund ut till 25 meters djup är viktigt för alfågeln och andra musselätande dykänder beror på att området har en varierande bottenstruktur och en god förekomst av blåmusslor och annan bottenfauna. Knipa, vigg, bergand och ejder dyker vanligen till djup mellan 5 och 15 meter. Alfågeln dyker vanligen efter musslor på 10–25 meters djup och mer sällan på 25–30 meters djup. Framtida bevarandeåtgärder i vattenområdet bör vara inriktade mot att skydda såväl fåglarna i sig som bottenfaunan och fåglarnas möjlighet att utnyttja bottenfaunan som födokälla.

Vattenområdet mellan Karlsöarna vid Gotlands västkust och Ölands norra udde utnyttjas sommartid i hög grad av de sillgrisslor och tordmular som häckar i de stora fågelbergen på Karlsöarna (Hentati-Sundberg et al 2018, Isaksson et al 2019). Det är högst sannolikt att vattenområdet öster och norr om Öland även utnyttjas under senvintern och våren av födosökande sillgrisslor och tordmular som senare på säsongen häckar på Karlsöarna. Under våren rastar även ejder längs Ölands kust och vid Ölands norra grund. Nära kusten, på mycket grunt vatten, övervintrar även simänder och knölsvan.

5.6. Genomförda inventeringar av övervintrande sjöfåglar

Inventeringar av övervintrande sjöfåglar i vatten öster om Öland samt vid Ölands norra grund har genomförts i varierande omfattning och med varierande intervall under flera decennier (Nilsson 2012, 2016, Nilsson and Haas 2016). Midvinterinventeringar där antalet sjöfåglar i olika utvalda sektorer räknas från land har bedrivits sedan år 1967. Inventeringar av övervintrande sjöfåglar i vattenområden längre från kusten har genomförts från olika typer av båtar och fartyg vid olika tillfällen sedan början på 1970-talet. Under senare tid har dock

inventeringar från flyg längs utvalda linjer i vattenområdena varit den mest effektiva inventeringsmetoden. Olika inventeringsmetoder har olika fördelar och nackdelar. Vid linjeinventeringar från flygplan räknas antalet fåglar som ligger på vattnet i en smal cirka 240 meter bred transekt i flygplanets färdriktning. Olika inventeringslinjer placeras vanligen parallellt cirka 4 000 m från varandra. För att översätta resultaten från linjeinventeringarna till skattningar av antalet fåglar inom olika havsområden används olika statistiska metoder.

Internationellt koordinerade inventeringar som täckte alla de viktigaste vattenområdena i Östersjön genomfördes första gången 1992/93 (Durinck 1994). Ytterligare heltäckande inventeringar har genomförts under perioden 2007–2011 och år 2016 (Skov et al 2011, Nilsson 2016). Flyginventeringar av övervintrande sjöfåglar i vattenområden öster om Öland samt vid Ölands norra grund har även genomförts år mellan år 2007 och 2022 i Lunds universitets regi. Data från flyginventeringarna finns lagrade vid Lunds universitet.

Flyginventeringarna samt tidigare inventeringar från fartyg och från land utgör sammantaget ett mycket bra underlag för att bedöma var de viktigaste vattenområdena för övervintrande sjöfåglar är belägna.

5.7. Betydelsen av vattenområdena öster och norr om Öland för alfågeln i internationellt perspektiv

De i särklass viktigaste övervintringsområdena för den globalt hotade alfågeln i svenska vatten och i svensk ekonomisk zon är Hoburgs bank och Norra och Södra Midsjöbanken samt områden längs Gotlands och Ölands östra och norra kuster. Eftersom majoriteten av individerna i det europeiska och västsibiriska beståndet övervintrar i Östersjön har Sverige ett särskilt ansvar för bevarandet och för införandet av åtgärder som kan vända den negativa beståndsutvecklingen. AEWA, där Sverige är en part, har även antagit en ”International Single Species Action Plan” för alfågeln (Hearn et al 2015).

Ett flertal hot finns idag mot alfågeln, bland annat etableringar av vindkraftsparker på de mest musselrika och för alfågeln viktigaste övervintringsområdena, utsläpp av olja och kemikalier från fartyg, samt bifångst vid nätfiske. Studier i Danmark har visat att alfågeln undviker vindkraftsparker även lång tid efter etableringen (Petersen et al 2018) och därmed inte fullt ut kan nyttja födotillgången i exploaterade vattenområden. De planer som finns rörande etableringar av mycket stora vindkraftsparker i flera länders vatten och ekonomiska zoner i Östersjön kan även medföra betydande barriäreffekter när alfågeln under vinterhalvåret ska förflytta sig mellan utsjöbankar och andra områden med god födotillgång.

Betydelsen av olika vattenområden för övervintrande alfåglar och andra sjöfåglar varierar mellan år på grund av isläget. Under stränga vintrar fryser först kustområden men också Finska viken och Rigabukten. De centrala delarna av Egentliga Östersjön, där de viktiga utsjöbankarna Hoburgs bank, och Norra och Södra Midsjöbanken är belägna samt viktiga vattenområden öster om

Gotland och Öland fryser nästan aldrig. Under stränga vintrar ökar andelen övervintrande fåglar i dessa områden (Nilsson 2016).

5.8. Utbredning av alfågel längs Ölands östra kust och i grundområdet vid Ölands Norra Grund

I stort sett samtliga inventeringar som genomförts mellan 1970-talet och 2022 har visat att vattenområdet öster om Öland och inte minst grundområdet mellan Ölands norra udde och Ölands Norra Grund är viktiga övervintringsområden för alfågel (tabell 5.8.1 och figur 5.8.2.) (Nilsson 2012, 2016). Det är viktigt att notera att även om antalet alfåglar minskat mycket kraftigt under de senaste decennierna har kärnområdena för alfågeln vinterutbredning runt Öland och Gotland varit desamma.

Under senvintern och våren, dvs i mars och april, flyttar alfåglar som övervintrat i södra och mellersta Östersjön norrut till områden i Stockholms skärgård, Ålands skärgård, Finska viken innan de lämnar Östersjön för flytten till de arktiska häckningsplatserna i mitten på maj. Det är därför rimligt att anta att det är en betydande omsättning av flyttande och rastande individer längs Ölands östra kust under senvinter och vår. Det totala antalet individer som under någon period under vintern och våren utnyttjar området är därför betydligt större än det antal som kan observeras vid ett enstaka inventeringstillfälle.

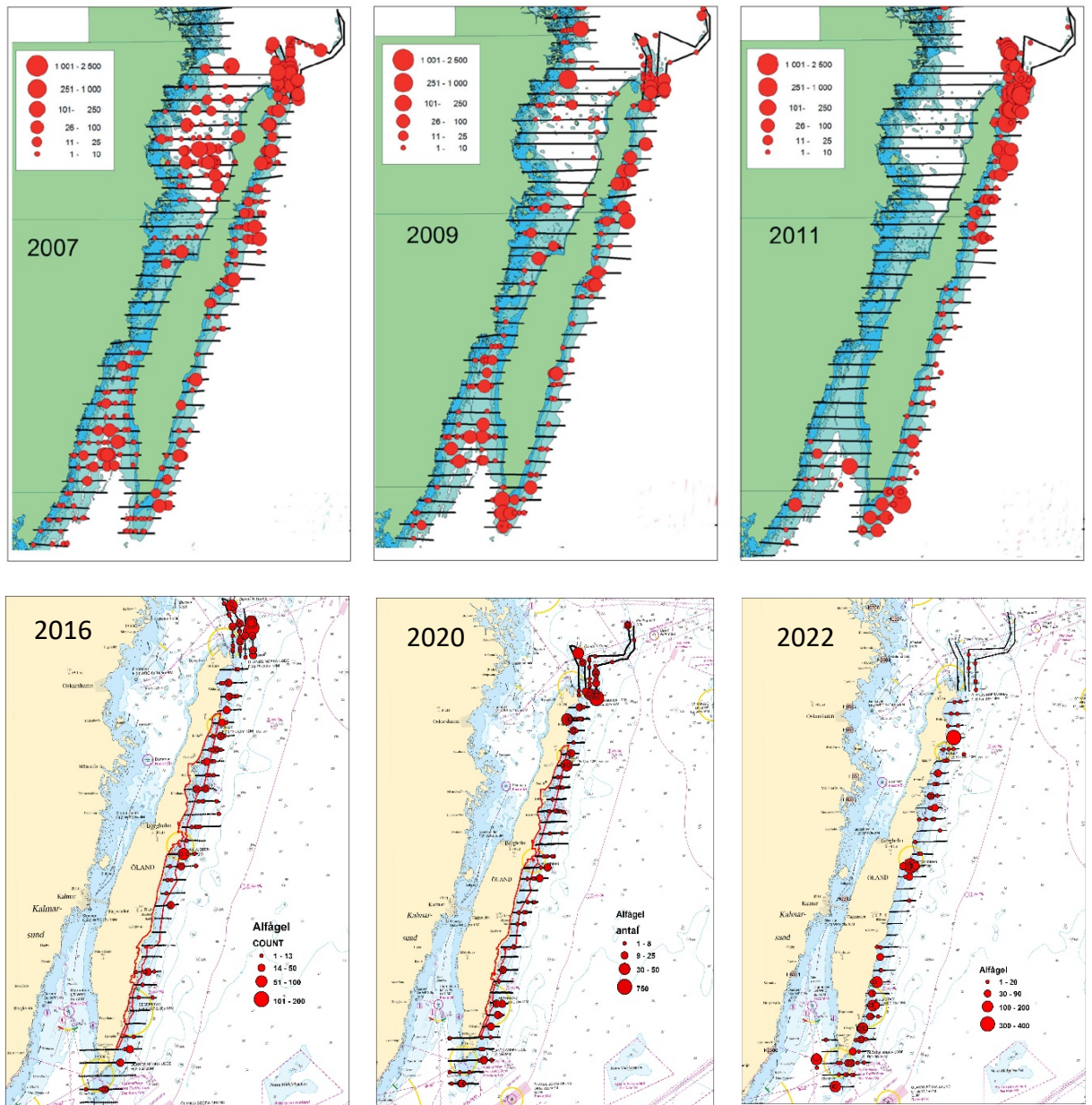
Området mellan Ölands norra udde och Ölands Norra Grund är inte utpekade som IBA-område, men har visat sig kunna hysa stora antal övervintrande alfåglar, vissa år fler än totalantalet längs hela Ölands ostkust. Djupförhållandena är varierande mellan 6 och 25 meter med flera grundklackar vilket indikerar förekomst av större ytor med hård botten, vilket är gynnsamt för blåmusslor. Inventeringsdata visar tydligt att det finns en vetenskaplig grund för att föreslå att även grundområdet mellan Ölands norra udde och Ölands Norra Grund ska klassas som ett SPA-område. Det har motsvarande eller till och med högre bevarandevärde än vissa andra delar av föreslagna och fastställda SPA-områden. Då nuvarande regeringsuppdrag lägger fokus endast på IBA-områdena kan dock området inte föreslås inom ramen för detta.

Det kan noteras att Vattenområdet utanför Ölands norra udde är av riksintresse för naturvården ([NRO08052](#)) och kommer att ingå i det regionala planeringsunderlag som kallas Värdestrukturfågel (kust & hav).

5.9. Övriga flyttande och rastande arter i IBA-området "Östra Ölands kust och strandängar"

Det är väl känt och beskrivet att flera miljoner individer av ett stort antal fågelarter som häckar i norra Skandinavien och i Arktis flyttar längs Ölands kust under vår och höst. Enbart sjöfågelsträcket söderut om hösten längs Ölands östra sida omfattar mer än en miljon individer och är beskrivet i boken Ölands Fåglar (SOF 2015). En del av individerna rastar längs kusten medan andra flyger förbi utan att rasta. En klassning av IBA-området "Östra Ölands kust och strandängar" samt närliggande vattenområden ut till 25 meters djup som ett

SPA-område är även motiverat utifrån det stora flöde av fåglar som flyttar genom eller rastar i området.

Figur 5.8.2. Observerade övervintrande alfåglar vid flyginventeringar mellan år 2007 och 2022 (Nilsson 2012, 2016). Notera att röda prickar visar var alfåglar observerats inom linjetranskterna (svarta linjer). För att skatta totalantal av alfåglar i området krävs ytterligare beräkningar av det antal som kan antas befinna sig i ytan mellan transekter (se tabell 5.8.1). Figurerna visar tydligt att ett stort antal alfåglar har observerats under ett flertal vintrar vid Ölands Norra Grund. Vid inventeringen år 2022 observerades däremot fler alfåglar längs Ölands sydöstra kust.

Tabell 5.8.1. Utdrag från Nilsson (2016). Uppskattat antal övervintrande alfåglar vid inventeringar av Ölands östra kust och Ölands Norra Grund mellan 1970-talet och 2016.

	1970-74	1992-93	2007	2009	2010	2011	2016
Ölands östra kust	40 000	10 000	19 000	26 000		39 000	9 100
Ölands Norra Grund	60 000	30 000	11 000	5 000	7 200	22 400	3 500

6. Bedömning av IBA-områdena Oskarshamnskusten och Kalmar – Mönsterås

IBA-ID 9005 (SE068) samt IBA-9006 (SE069)

BirdLife har pekat ut två IBA-områden, dvs. Oskarshamnskusten samt Kalmar – Mönsterås, längs Smålandskusten i Kalmar län. Områdena omfattar i huvudsak kust- och skärgårdsmiljöer med ett stort antal öar och skär inklusive vattenområden från kusten ut mot centrala Kalmarsund. Eftersom de två IBA-områdena består av liknande kust- och skärgårdsmiljöer och i huvudsak hyser samma fågelarter kommer de fortsättningsvis att bedömas tillsammans.

De många öarna i skärgården, inte minst i ytterskärgården, hyser sommartid ett rikt fågelliv med många häckande kust- och sjöfågelarter. Under vinterhalvåret utgör Smålandskusten ett nationellt viktigt övervintringsområde för flera arter sjöfåglar, bland annat för vigg, knipa, storskrake, salskrake och knölsvan. Utpekanden av nya SPA-områden längs Smålandskusten som ska ingå i Natura 2000-nätverket bör därför baseras på underlag som rör förekomster av såväl häckande som övervintrande fågelarter. Nedan beskrivs först Smålandskustens och IBA-områdenas betydelse för häckande fåglar och därefter för övervintrande fåglar.

6.1. Häckande kust- och sjöfåglar i skärgården utmed Smålandskusten

Smålandskustens många öar och skärgårdar hyser ett stort antal häckande kust- och sjöfågelarter varav flera är nationellt rödlistade. Flera av de häckande rödlistade arterna har minskat markant i antal under de senaste decennierna. Arter som tidigare varit vanliga karaktärsarter i Smålandsskärgården, bland annat ejder, svärta, gravand, ros Karl, strandskata, och trutar har minskat kraftigt i antal. Några andra arter har ökat och några har uppvisat en varierande men i huvudsak stabil utveckling. Vissa arter, till exempel kolonihäckande skrattmås, fisk- och silvertärna samt skrântärna, som häckar i en skärgårdsmiljö kan alternera mellan olika häckningsöar under olika år. För att bedöma beståndsutvecklingen för sådana arter är det viktigt att analysera utvecklingen på en något större geografiskt skala. En utförlig beskrivning av olika häckande kust- och sjöfåglars beståndsutveckling i Smålandskustens ytterskärgård mellan 1984 och 2016 finns i bilaga 3.

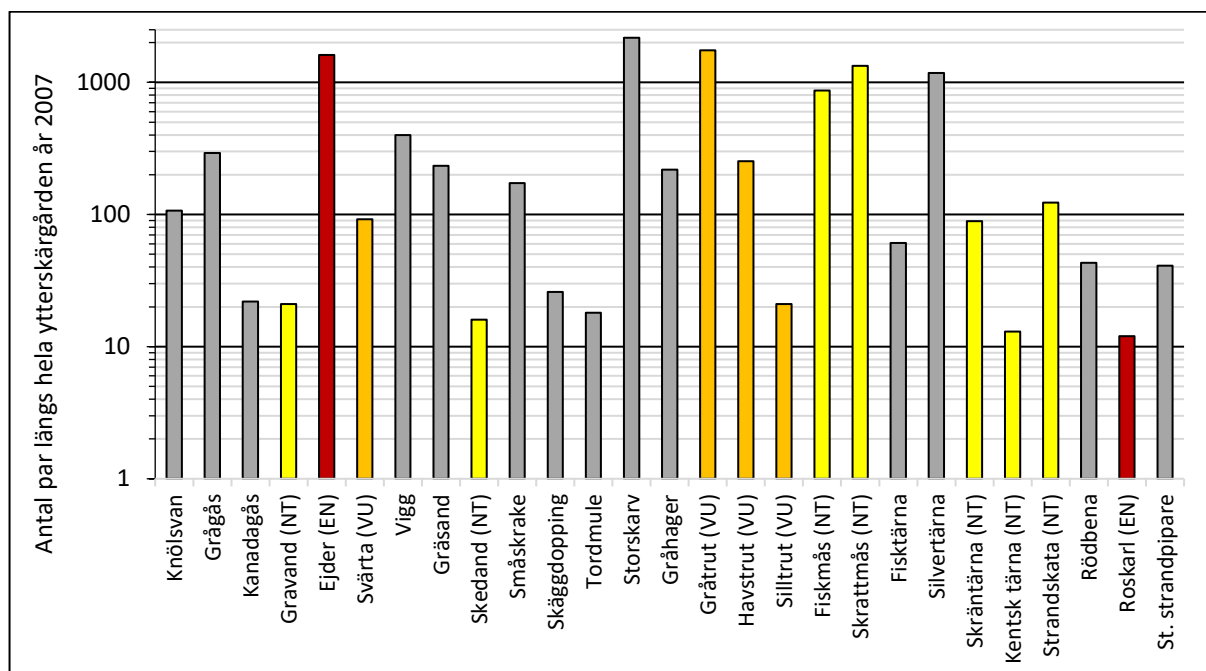
Ur ett bevarandeperspektiv är det viktigt att ta hänsyn till att många kust- och sjöfågelarter är beroende av ett nätverk av potentiella häckningsplatser samt inte minst även av en god tillgång till föda i närliggande vatten- och våtmarksområden. Fågelskyddsområden som omfattar enskilda små öar och skär fyller en mycket viktig funktion för att skydda fåglars häckningsplatser från en viss typ av mänsklig störning men är i sig inte tillräckliga för att bevara ett rikt fågelliv i en kust- och skärgårdsmiljö.

Orsakerna till att flera arter minskar i kust- och skärgårdsmiljön är säkerligen flera och i många fall dåligt kända. För långflyttande arter kan orsakerna till

nedgången finnas på helt andra håll än i skärgården. Havsörnen, som under de senaste decennierna återetablerat sig längs den svenska Östersjökusten, påverkar genom predation bland annat arter som ejder och skrântärna. Främmande arter som mink kan också påverka flera arter, bland annat tordmule och tobisgrissla. Skapandet av större skyddade SPA-områden, i vilka specifika mindre fågelskyddsområden med tillträdesförbud under del av året ingår, medför bättre möjligheter att skydda ett nätverk av häcknings- och födosöksplatser för kust- och sjöfåglar i skärgårdsmiljön. I vissa situationer kan även åtgärder vara nödvändiga i SPA-områden för att hindra predation eller för att restaurera häckningsmiljöer för hotade arter.

6.2. Genomförda inventeringar

Kust- och sjöfåglar som häckar på ett stort antal öar i Smålands ytterskärgård har inventerats regelbundet sedan 1984 (Larsson 2001, Johansson och Larsson 2008, 2019). År 2007 inventerades 137 lokaler längs hela Smålandskusten. Med en lokal menas här en specifik ö eller en grupp av närbelägna öar och skär. Inventeringen år 2007 ger en mycket god bild av sammansättningen av häckande kust- och sjöfåglar längs hela ytterskärgården (figur 6.2.1.).

Figur 6.2.1. Antal observerade par i 137 lokaler längs hela Smålandskustens ytterskärgård år 2007. Enbart kustfågelarter där antalet par var fler än totalt 10 par är inkluderade i figuren. Färger relaterar till hotkategori. Notera logaritmisk skala.

Inom kärnområde mellan Svartingskär, Mönsterås, och Sladö Ask, Västervik, har 53 lokaler inventerats samtliga år mellan 1990 och 2016. Av dessa lokaler inventerades 49 lokaler även år 1984. Ytterligare 19 lokaler i kärnområdet har inventerats samtliga år mellan 2007 och 2016. Dessa fyra dataset utgör tillsammans ett mycket gott underlag för att bedöma artsammansättningen och

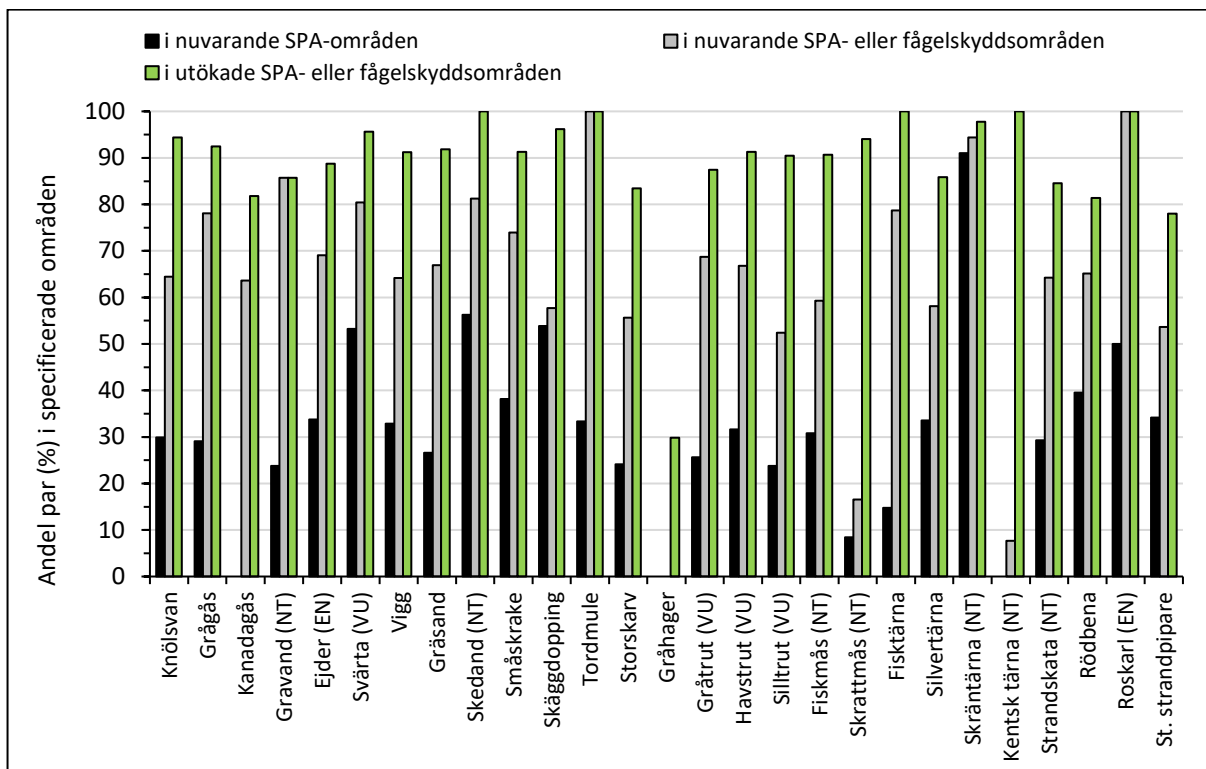
utvecklingen av fågelbestånden över tid längs Smålandskusten (bilaga 3). Vissa lokaler har även inventerats ytterligare år.

Eftersom långt ifrån alla öar, särskilt inte i inner- och mellanskärgården, eller andra platser där kust- och sjöfåglar kan häcka, har inventerats, ska de genomförda inventeringarna inte betraktas som fullständiga totalinventeringar. Det bör dock noteras att urvalet av inventeringslokaler skett utifrån generell kunskap om skärgården och sådana kriterier (Johansson och Larsson 2008) att de viktigaste och fågelrikaste häckningslokalerna har inkluderats i inventeringarna. För arter som i huvudsak häckar på öar i ytterskärgården, t.ex. ejder, silvertärna, småskrake, roskarl och strandskata kan inventeringsresultaten avspegla huvuddelen av det totala häckande beståndet inom det inventerade kärnområdet. För andra arter som till exempel gräsand, knölsvan, knipa, storskrake, skäggdopping, storskarv, fisktärna och skrattnås finns sannolikt mer än dubbelt så många par i inner- och mellanskärgården som i den inventerade ytterskärgården (T Larsson muntligen).

6.3. Antal häckande fåglar i skyddade områden

Flera av de inventerade lokalerna i ytterskärgården är belägna inom befintliga SPA-områden och fågelskyddsområden. De sju nuvarande mindre SPA-områdena längs Smålandskusten innefattar grupper av öar eller mindre skärgårdsmiljöer. Fågelskyddsområdena är vanligen små till ytan och varje enskilt fågelskyddsområde innefattar vanligen endast en eller några öar eller skär samt ibland även mindre vattenområden i direkt anslutning till ön eller öarna.

Inventeringen år 2007 av 137 lokaler längs hela Smålandskustens ytterskärgård visade att i medeltal cirka 64 % av de observerade fåglarna häckade i nuvarande SPA- eller fågelskyddsområden. Andelen häckande fåglar i dessa skyddade områden varierade dock för olika arter. För skrattnås var till exempel andelen endast 17 % och för skrântärna hela 94 % (figur 6.3.1.). Om nya SPA-områden bildas enligt förslaget så skulle, enligt resultat från 2007-års inventering, i medeltal ca 90 % av fåglarna som häckar i ytterskärgården också häcka i skyddade områden (figur 6.3.1.). Ett större SPA-område skulle även vara fördelaktigt för arter som även häckar i inner- och mellanskärgården.

Figur 6.3.1. Andel par (%) som observerats i ytterskärgården år 2007 i nuvarande SPA-områden (svarta staplar, medel 31 %), i nuvarande SPA- eller fågelskyddsområden (grå staplar, medel 64 %), samt i utökade SPA-områden eller fågelskyddsområden (gröna staplar, medel 89 %).

6.4. Övervintrande sjöfåglar längs Smålandskusten

BirdLife har pekat ut två IBA-områden, dvs. Oskarshamnskusten samt Kalmar – Mönsterås, längs Smålandskusten i Kalmar län och särskilt tryckt på behovet av skydd för det stora antalet övervintrande vigg, storskrake och salskrake som finns i området. Nya inventeringar som genomförts mellan 2015 och 2022 har tydligt visat att Smålandskusten, sett i ett nationellt perspektiv, hyser ett stort antal av övervintrande salskrake, storskrake, vigg, knipa och knölsvan. Andelen av de i Sverige övervintrande individerna som övervintrar i Kalmar län skattas till ca 25 % för salskrake, ca 20 % för storskrake och vigg, ca 15 % för knölsvan och ca 12 % för knipa (se bilaga 1 för artvisa beräkningar). Kalmar län har därmed ett ansvar för bevarandet av de övervintrande bestånden av dessa arter. Dessutom övervintrar arter som gräsand, sothöna, alfågel, brunand, snatterand, skäggdopping, smådopping, storskarv, småskrake och sångsvan längs kusten i varierande antal.

Gränserna för de utpekade IBA-områdena överensstämmer dock inte helt med de sektorer utefter kusten som vid de senaste inventeringarna hyst flest övervintrande individer av salskrake, storskrake, vigg, knipa och knölsvan. Tre avsnitt av kusten mellan södra länsgränsen och Simpevarp har under inventeringsperioden hyst större antal övervintrande sjöfåglar än andra, dvs. avsnitten (1) mellan Hagbyhamn och Revsudden (Kalmar), (2) mellan Fågelsudd och Svartö (Mönsterås) samt (3) mellan Påskallavik och Figeholm

(Oskarshamn) (figur 6.6.1 och 6.6.2). Mönstret är likartat för i stort sett alla inventerade sjöfågelarter (bilaga 4). Därför föreslås att kommande SPA-områden ska ha en delvis annan utsträckning än de utpekade IBA-områdena. Längs en sträcka mellan Svartö och Påskallavik där färre övervintrande fåglar observerats finns dock existerande SPA-områden omfattande öarna Vällö och Runnö och närliggande vattenområden. Dessa SPA-områden har tidigare främst bildats för skyddet av andra arter, bland annat landlevande arter.

Man bör notera att antalet övervintrande sjöfåglar längs Smålandskusten och i Kalmarsund vid en given tidpunkt påverkas av isläggningen vid kusten och i sundet samt av isläggningen i övriga delar av Östersjön. Man kan därför förvänta sig att antalet övervintrande individer förändras under vintersäsongen och är olika under olika år.

De pågående klimatförändringarna har visat sig leda till att flera sjöfågelarters utbredning under vintern har förskjutits norrut från mer centrala delar av Europa till norra Europa, inklusive till Sverige. Sådana långsiktiga förändringar har bland annat registrerats för vigg, knipa och salskrake (Lehikoinen et al. 2013, Pavon-Jordan et al. 2015). Det är därför rimligt att anta att antalet övervintrande individer av dessa, och eventuellt även av andra arter, på sikt kommer att öka i Kalmar län.

För att försörja de tusentals övervintrande sjöfågla krävs att kustmiljön som helhet har en god status och att födotillgången är god. De övervintrande storskrakarna och salskrakarna äter i huvudsak fisk som de fångar på grunt vatten. Vigg och knipa äter musslor och annan bottenfauna som de dyker efter på 3–15 meters djup. Vigg dyker efter föda i huvudsak på natten medan knipan är dagaktiv. Mycket stora flockar av vigg kan ses vila dagtid i skyddade vikar eller i hamnar. Det är dock viktigt att notera att viggens födosöksplatser kan ligga flera kilometer från de platser där arten vilar på dagen. Knölsvanen är växtätare och betar på grunt vatten. De bevarande- och skyddsåtgärder som inrättas i kommande SPA-områden bör därför inte enbart fokusera på att skydda fåglarna i sig utan även på att bevara fåglarnas födobas.

6.5. Genomförda inventeringar av övervintrande sjöfåglar

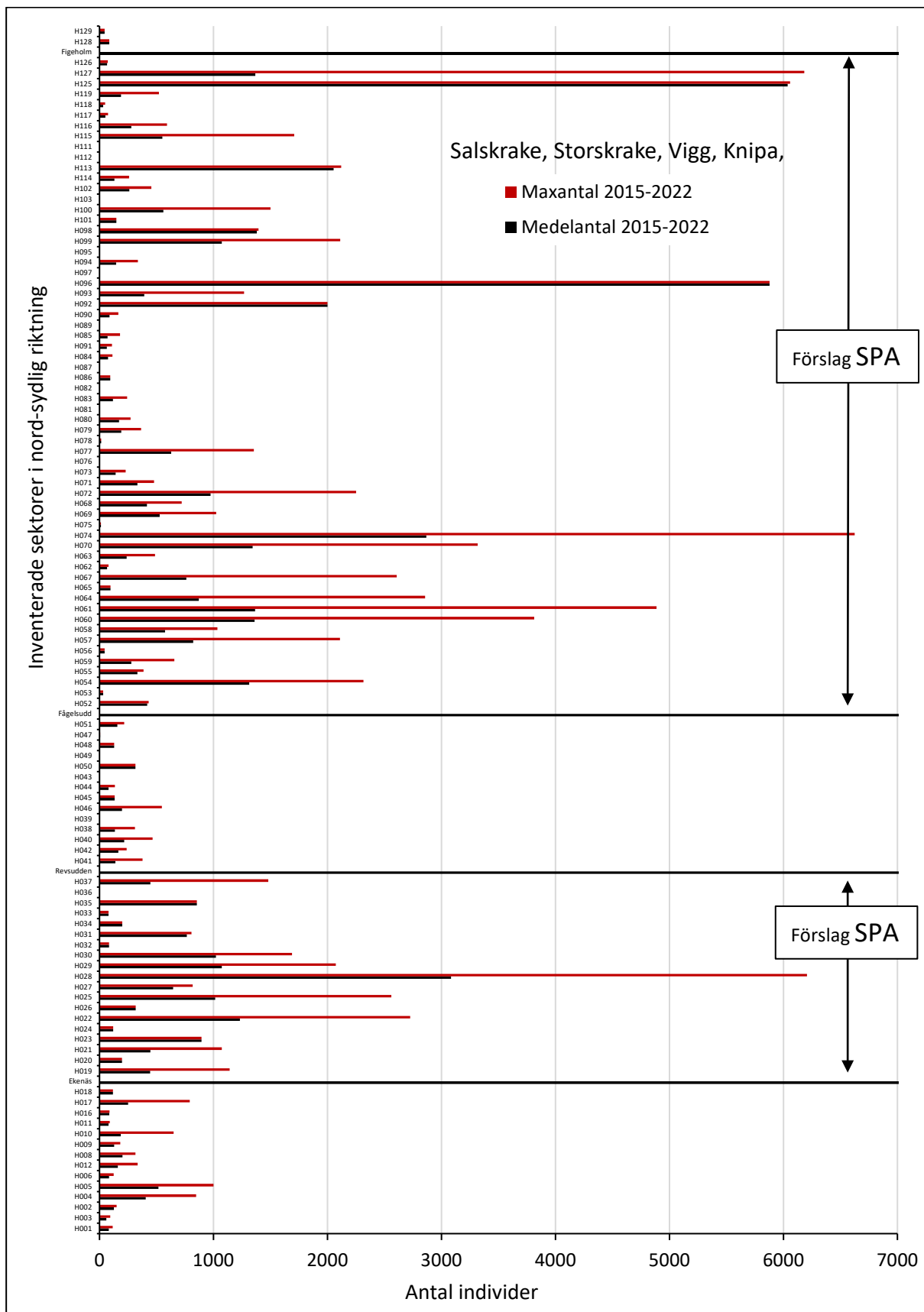
Sjöfåglar som övervintrar längs Smålandskusten mellan Bröms och Simpevarp har inventerats i Lunds universitets regi vid åtta tillfällen mellan år 2015 och 2022 (se bilaga 4). Flyginventeringar har genomförts år 2015 och 2022. Flyginventeringen i januari 2022 täckte hela kuststräckan mellan Ekenäs och Simpevarp. Flyginventeringen vintern 2015 täckte främst kusten mellan Kalmar och Mönsterås samt Ölands västkust. Dessutom har sex ej heltäckande inventeringar under perioden 2015–2020 genomförts från land inom vissa sektorer (definierade delområden) längs kusten mellan Bröms och Simpevarp. Totalt har 111 sektorer som totalt täcker hela Smålandskusten mellan Bröms och Simpevarp inventerats vintertid mellan en och åtta gånger, i genomsnitt 3,8 gånger per sektor, under perioden 2015–2022. Av de 111 sektorerna har 31 sektorer inventerats endast en gång. Inventeringarna utgör sammantaget ett

mycket bra underlag för att bedöma var de viktigaste områdena för övervintrande sjöfåglar är belägna.

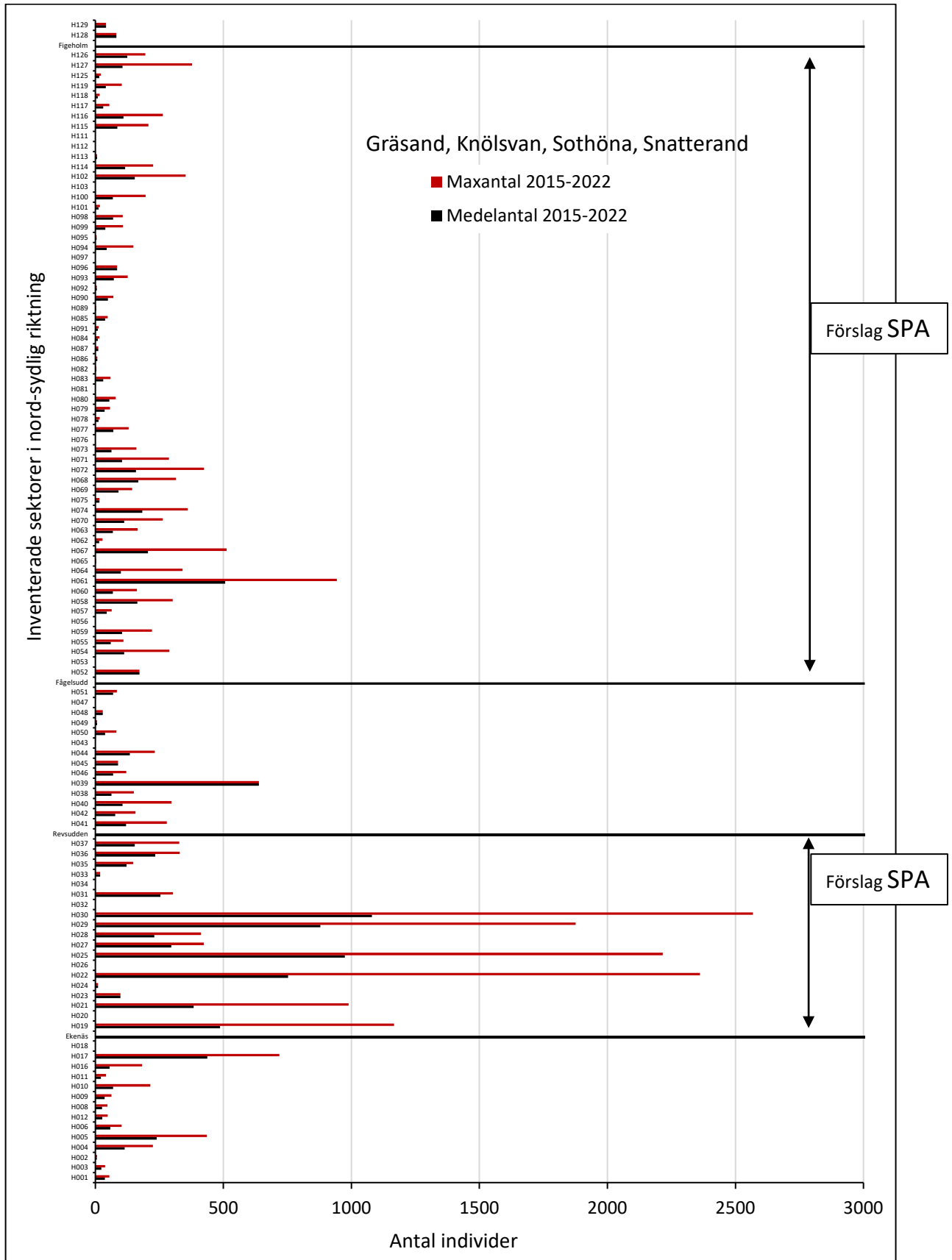
6.6. Metod för att bedöma var de viktigaste övervintringsområdena är belägna

För att identifiera de för övervintrande sjöfåglar viktigaste områdena längs Smålandskusten syd om Simpevarp och föreslå avgränsningar för nya SPA-områden har information från de olika flyg- och landinventeringarna vägts samman. I figurerna nedan och i bilaga 4 visas antalet observerade individer av 15 övervintrande sjöfågelarter i sektorer längs den inventerade kuststräckan. På den vertikala axeln i figurerna visas inventerade sektorer i nord-sydlig riktning mellan Bröms i söder och Simpevarp i norr. Medelvärdet (svart liggande stapel) avser medelvärdet för antalet sedda individer i respektive sektor vid inventeringar genomförda mellan 2015 och 2022. Maxvärdet (röd liggande stapel) avser det maximala antalet individer som setts i respektive sektor vid något inventeringstillfälle under perioden. Har sektorn bara inventerats en gång blir medel- och maxvärdet identiska. Genom att utgå från medel- och maxvärden blir de föreslagna avgränsningarna för nya SPA-områden i mindre grad påverkade av tillfälliga förändringar av antalet övervintrande individer i enskilda sektorer, till exempel på grund av olika isförhållanden under olika år.

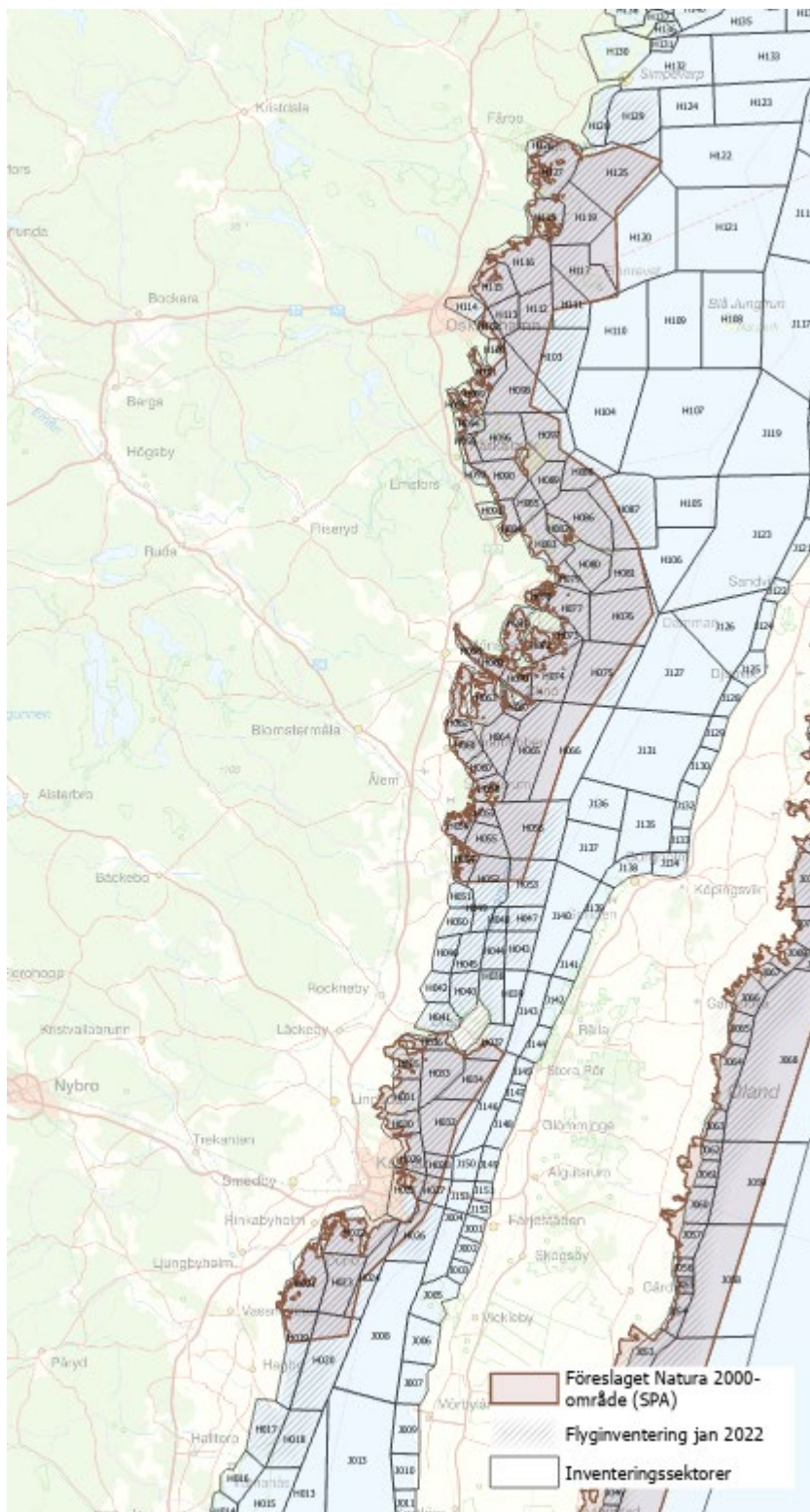
Figur 6.6.1. visar det sammanlagda antalet övervintrande individer av vigg, knipa, storskrake och salskrake i olika sektorer samt gränser för föreslagna SPA-områden. Figur 6.6.2 visar motsvarande för gräsand, knölsvan, sothöna och snatterand. Figur 6.6.3. visar avgränsningen på en karta.

Figur 6.6.1. Antalet övervintrande individer av salskrake, storskrake, vigg och knipa i olika sektorer samt gränser för föreslagna SPA-områden. Salskrake och storskrake äter fisk och vigg och knipa äter musslor och annan bottenfauna.

Figur 6.6.2. Antalet övervintrande individer av gräsand, knölsvan, sothöna och snatterand i olika sektorer samt gränser för föreslagna SPA-områden. Dessa arter äter i huvudsak växtdelar i mycket grunda områden eller på land.

Figur 6.6.3. Inventerade och analyserade områden (sektorer) längs Smålandskusten.

7. Bedömning av IBA-området Södra Midsjöbanken

IBA-ID 9004 (SE067)

Det utpekade IBA-området Södra Midsjöbanken innefattar en grund utsjöbank omgiven av djupare vatten. De grundare delarna är belägna på cirka 12 meters djup och de yttre delarna är belägna på cirka 25 meters djup. Södra Midsjöbanken är ett globalt viktigt övervintringsområde för den hotade alfågeln (Hearn et al 2015) (figur 7.1). Alfågeln är en av få marina arter i den svenska faunan där en betydande andel av världspopulationen för sin långsiktiga överlevnad är beroende av havsområden i svenska vatten och i svensk ekonomisk zon. På grund av artens snabba minskning har AEWA (Agreement on the Conservation of African-Eurasian Migratory Waterbirds) antagit en ”International Single Species Action Plan för alfågeln”. Sverige är en part i AEWA. Södra Midsjöbanken är även ett viktigt övervintringsområde för tobisgrissla (Durinck et al 1994).

Återkommande fartygs- och flygbaserade inventeringar mellan år 1992 och 2021 har alla entydigt visat att Södra Midsjöbanken, tillsammans med Norra Midsjöbanken och Hoburgs bank, är ytterst viktiga övervintringsområden för det europeiska / västsibiriska beståndet av alfågel (Durinck et al 1994, Skov et al 2011, Nilsson 2016, inklusive senare inventeringar genomförda av Lunds universitet och vindkraftsbolag). Tobisgrisslan är på grund av sin litenhet och svarta färg svår att inventera från flygplan. De fartygsinventeringar som är genomförda visar dock att området är viktigt som övervintringsområde även för tobisgrissla (Durinck et al 1994).

Vid inventeringar år 2005 skattades antalet övervintrande alfåglar vid Södra Midsjöbanken till 160 000 individer (Nilsson 2016) (tabell 7.2). Vid inventeringar år 2009 och 2010 skattades antalet till mellan 130 000 och 140 000 individer. Därefter har antalet observerade övervintrande individer på Södra Midsjöbanken minskat i takt med den generella beståndsminskning som observerats på övriga platser i Östersjön. På grund av den snabba minskningen har alfågeln klassats som globalt sårbar på IUCN:s rödlista (Hearn et al. 2015). Det övervintrande beståndet i Östersjön har klassats som starkt hotat av HELCOM och Artdatabanken.

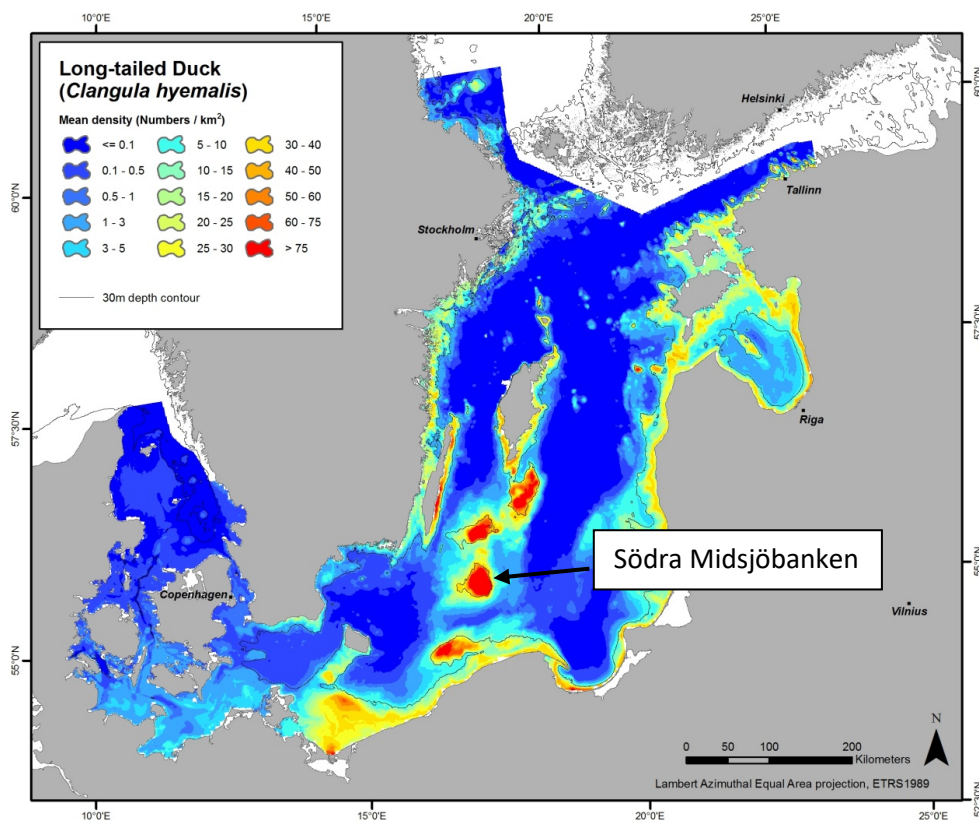
Det är viktigt att notera att även om antalet alfåglar minskat mycket kraftigt under de senaste decennierna har kärnområdena för alfågeln vinterutbredning vid utsjöbankarna varit desamma. Att kärnområdena är konstanta över tid kan förväntas eftersom alfågeln övervintrar i områden med rika musselförekomster och att musselförekomsten i hög grad påverkas av bottensubstrat och bottentopografi. Bankarnas betydelse som övervintringsområden för alfågel är dessutom än högre under kalla isvintrar när andra kustområden i Östersjön inklusive Rigabukten är isbelagda.

De direkta antropogena hot som finns mot övervintrande alfåglar och tobisgrissla på södra Midsjöbanken är utsläpp av olja och kemikalier från fartyg,

eventuell etablering av vindkraftspark på banken med tillhörande undvikande effekter, bifångster vid nätfiske, samt sandsugning och etablering av vindkraftspark på den polska delen av banken (Hearn et al 2015, Larsson 2016, 2018). BirdLife International skriver i beskrivningen av IBA-området Södra Midsjöbanken att ”No management planning has taken place”, att ”Threat score (pressure) is high” och ”Condition score (state) is very unfavourable” (BirdLife International (2022b)).

Vintertid dyker alfåglar efter föda vid botten. De äter främst blåmussla. Alfåglar dyker ofta ned till bottnar på 10–25 m djup och mer sällan ned till 25–35 m djup. Inventeringar av blåmusselbeståndet på Södra Midsjöbanken saknas, men givet de stora ansamlingar av musselätande alfåglar som finns på banken vintertid måste det finnas mycket goda förekomster av blåmussla på banken.

Länsstyrelsen Kalmar län, Länsstyrelsen i Gotlands län samt Naturvårdsverket föreslog till regeringen redan år 2016 att Södra Midsjöbanken skulle klassas som ett SPA-område och ingå i Natura 2000-nätverket. Eftersom fortsatta inventeringar har visat på områdets stora internationella betydelse för övervintrande alfåglar och hoten mot området och arten inte minskat bör Södra Midsjöbanken nu åter föreslås som ett SPA-område och införlivas i det angränsande Natura 2000-området ”Hoburgs bank och Midsjöbankarna” (figur 7.3).

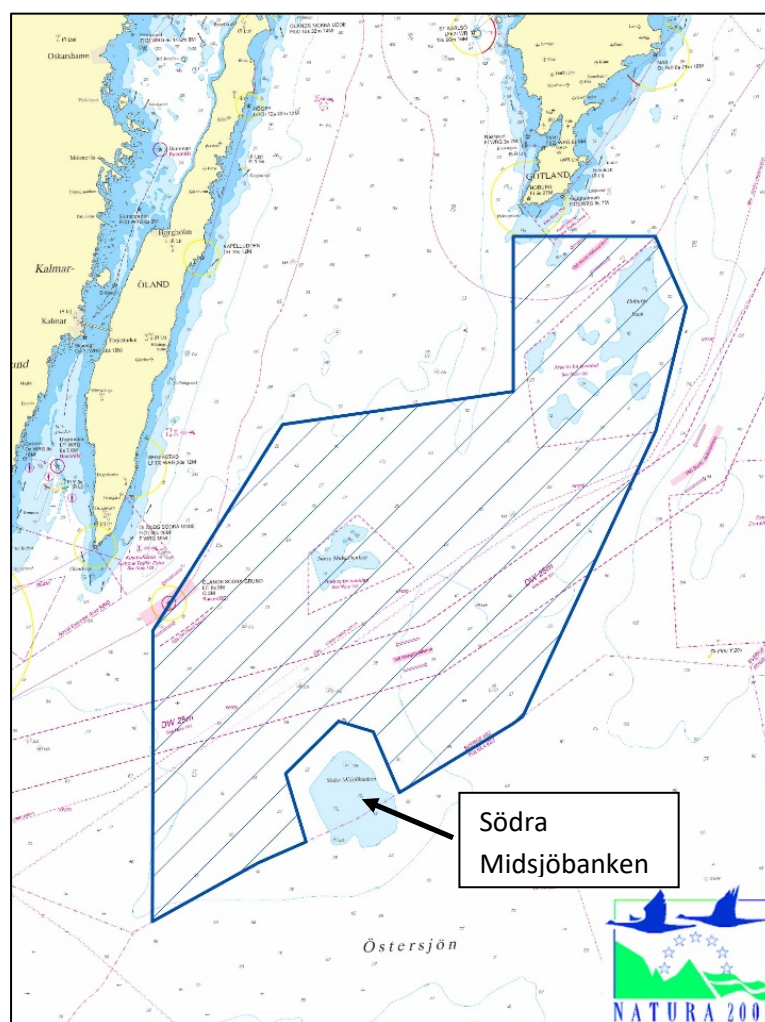
Figur 7.1. Utbredning av övervintrande alfågel år 2007–2009. Röda områden har haft högst antal individer per km². Notera de tre rödmarkerade utsjöbankarna Hoburgs bank, Norra Midsjöbanken och Södra Midsjöbanken i centrala Östersjön söder om Gotland

och öster och sydost om Öland. Tätheter är beräknade med hjälp av rumslig modellering. Figur från Skov et al. 2011.

Tabell 7.2.

Utdrag från Nilsson (2016). Uppskattat antal övervintrande alfåglar vid Midsjöbankarna vid de olika tillfällena bankarna flyginventerats mellan år 2005 och 2016.

	2005-04-01	2009-03-03	2010-03-16	2011-03-07	2011-03-29	2011-04-20	2016-02-24
Norra Midsjöbanken		76 000	74 000	63 000	37 000	67 000	56 700
Södra Midsjöbanken	160 000	137 000	132 000	22 000	7500	16 500	34 500
Summa		213 000	206 000	85 000	44 500	83 500	91 200

Figur 7.3. Nuvarande gräns för Natura 2000-området Hoburgs bank och Midsjöbankarna. Södra Midsjöbanken som idag inte ingår i Natura 2000-området föreslås som ett SPA-område och bör införlivas i det angränsande Natura 2000-området.

8. Referenslista

Artdatabanken 2020. Rödlistade arter i Sverige 2020. Artdatabanken

Artportalen. <https://www.Artportalen.se>

BirdLife International. 2022a. IUCN Red List for birds. <http://www.birdlife.org>

[BirdLife International. 2022b. Data Zone. http://datazone.birdlife.org/site/search](http://www.birdlife.org)

BirdLife Sverige. 2022. Sveriges Fåglar 2021. BirdLife Sverige. ISBN 978-91-88124-71-5

Durinck, J., Skov, H., Jensen, F.P. and Pihl, S. 1994. Important marine areas for wintering birds in the Baltic Sea. – EU DG XI Research Contract no. 2242/90-09-01. Ornithology Consult Report 1994, 110 pp
https://www.researchgate.net/publication/275678381_Important_Marine_Areas_for_Wintering_Birds_in_the_Baltic_Sea/link/5570424b08aefcb861ddd7c4/download

Florén, K & Jönsson, R.B. 2017. Naturvärdesbedömning av kustnära miljöer i Kalmar län. Meddelande 2017:04.
https://www.aquabiota.se/wp-content/uploads/floren-jonsson_2017_marin_naturvardesbedomning-i-kalmar_2017-04.pdf

Hearn, R.D., Harrison, A.L. & Cranswick, P.A. 2015. International Single Species Action Plan for the Conservation of the Long-tailed Duck (*Clangula hyemalis*). AEWA Technical Series No. 57. Bonn, Germany. https://www.unep-aewa.org/sites/default/files/publication/aewa_ts57_issap_ltd.pdf

Hentati-Sundberg, J., Evans, T., Österblom, H., Hjelm J., Larson, N., Bakken, V., Svenson, A. and Olsson, O. 2018. Fish and seabird spatial distribution and abundance at the largest seabird colony in the Baltic Sea. *Marine Ornithology* 46: 61–68.

Isaksson, N., Evans, T.J., Olsson, O., and Åkesson, S. 2019. Foraging behaviour of Razorbills *Alca torda* during chick-rearing at the largest colony in the Baltic Sea. *Bird Study*: DOI: 10.1080/00063657.2018.1563044
<https://doi.org/10.1080/00063657.2018.1563044>

Johansson, T. och Larsson, T. 2008. Häckfågelfaunan i östra Smålands ytterskärgård 1990 – 2008. Länsstyrelsen Kalmar län, Länsstyrelsens meddelandeserie 2008:13.

Johansson, T. och Larsson, T. 2019. Inventering av kustfågel - Uppföljning inom LIFE Coast Benefit. Länsstyrelsen Kalmar län, Meddelande 2019:18

Larsson, K. 2018. Sjöfåglars utnyttjande av havsområden runt Gotland och Öland: betydelsen av marint områdesskydd. Länsstyrelsen Gotlands län. Rapport 2018:2
<http://lnu.diva-portal.org/smash/get/diva2:1176542/FULLTEXT01.pdf>

Larsson, K. 2016. Sjöfart och naturvärden vid utsjöbankar i centrala Östersjön - Havsplanering kan reducera konflikter. Havs- och vattenmyndighetens rapport 2016:24. <http://nu.diva-portal.org/smash/get/diva2:1044318/FULLTEXT01.pdf>

Larsson, T. 2001. Häckfågelfaunan i östra Smålands ytterskärgård -10 års inventeringar. Länsstyrelsen Kalmar län, Meddelande 2001:21.

Lehikoinen, A., Jaatinen, K., Vähätalo, A.V., Clausen, P., Crowe, O., Deceuninck, B., Hearn, R., Holt, C.A., Hornman, M., Keller, V., Nilsson, L., Langendoen, T., Tomankova, I., Wahl, J. and Fox, A.D. 2013. Rapid climate driven shifts in wintering distributions of three common waterbird species. *Global Change Biology* 19: 2071–2081. doi: 10.1111/gcb.12200

Nilsson, L. 2012. Distribution and numbers of wintering sea ducks in Swedish offshore waters. *Ornis Svecica* 22: 39-59. https://www.researchgate.net/publication/286370369_Distribution_and_numbers_of_wintering_sea_ducks_in_Swedish_offshore_waters

Nilsson, L. 2016. Changes in numbers and distribution of wintering Long-tailed Ducks *Clangula hyemalis* in Swedish waters during the last fifty years. *Ornis Svecica* 26: 162-176. https://www.researchgate.net/publication/341593801_Changes_in_numbers_and_distribution_of_wintering_Long-tailed_Ducks_Clangula_hyemalis_in_Swedish_waters_during_the_last_fifty_years

Nilsson, L. and Haas, F. 2016. Distribution and numbers of wintering waterbirds in Sweden in 2015 and changes during the last fifty years. *Ornis Svecica* 26: 3-54. https://www.researchgate.net/publication/313798586_Distribution_and_numbers_of_wintering_waterbirds_in_Sweden_in_2015_and_changes_the_last_fifty_years

Ottosson, U., Ottvall, R., Elmberg, J., Green, M., Gustafsson, R., Haas, F., Holmqvist, N., Lindström, Å., Nilsson, L., Svensson, M., Svensson, S. och Tjernberg, M. 2012. Fåglarna i Sverige – antal och förekomst. SOF, Halmstad.

Ottvall, R. 2014. Häckningsframgång hos vadare på öländska sjömarker: utvärdering av ett försök med predator-kontroll. Länsstyrelsen Kalmar län. Meddelandeserien 2014:17.

Ottvall, R., Ottosson, U. & Green, M. 2019. Strandängsfåglar – Rapport från Gemensamt delprogram täckande perioden 1998–2018. Länsstyrelsen Skåne. Rapport 2019:24 [FULLTEXT01.pdf \(diva-portal.org\)](http://nu.diva-portal.org/smash/get/diva2:151111/FULLTEXT01.pdf)

Pavon-Jordan, D., Fox, A.D., Clausen, P., Dagys, M., Deceuninck, B., Devos, K., Hearn, R.D., Holt, C.A., Hornman, M., Keller, V., Langendoen, T., Ławicki, L., Lorentsen, S.H., Luigujoe, L., Meissner, W., Musil, P., Nilsson, L., Paquet, J-Y, Stipnice, A., Stroud, D.A., Wahl, J., Zenatello, M., and Lehikoinen, A. 2015. Climate-driven changes in winter abundance of a migratory waterbird in relation to EU protected areas. *Diversity and Distributions* 21: 571–582 DOI: 10.1111/ddi.12300

Petersen, I.K., Mackenzie, M.L. and Scott-Hayward, L.A.S. 2018. Long-term impacts on Long-tailed Duck distributions resulting from the construction of the Rødsand II and Nysted offshore wind farms, Denmark. Aarhus University, DCE – Danish Centre for Environment and Energy, 20 pp. Technical Report from DCE – Danish Centre for Environment and Energy No. 120.

Pettersson, J. 2001. Fåglar på Ölands sjömarker 1988 och 1998. Länsstyrelsen Kalmar, meddelande 2001:12.

Skov, H., Heinanen, S., Žydelis, R., Bellebaum, J., Bzoma, S., Dagys, M., Durinck, J., Garthe, S., Grishanov, G., Hario, M., Kieckbusch, J.J., Kube, J., Kuresoo, A., Larsson, K., Luigujoe, L., Meissner, W., Nehls, H.W., Nilsson, L., Petersen, I.K., Roos, M.M., Pihl, S., Sonntag, N., Stock, A., Stipniece, A., Wahl, J., 2011. Waterbird populations and pressures in the Baltic Sea. TemaNord 2011:550. Nordic Council of Ministers, Copenhagen.

<https://www.norden.org/en/publication/waterbird-populations-and-pressures-baltic-sea>

SOF. 2015. Ölands Fåglar. Sveriges Ornitologiska Förening / BirdLife Sverige.

Wallin, M., Wallin, K. & Truvé, J. 2009. Fågelfaunan på Ölands sjömarker – inventeringar 1988–2008. Länsstyrelsen Kalmar, meddelande 2009:08.

9. Bilagor

- Bilaga 1. Beskrivning av de fågelarter som har beaktats i arbetet med att föreslå nya SPA-områden i Kalmar län och i angränsande ekonomisk zon
- Bilaga 2. Översikt i tabellform (Excel-fil) över häckande fåglar på Ölands sjömarker
- Bilaga 3. Häckande kust- och sjöfåglars beståndsutveckling i Smålandskustens ytterskärgård mellan 1984 och 2016
- Bilaga 4. Antal och utbredning av övervintrande sjöfåglar längs Smålandskusten mellan Bröms och Simpevarp under perioden 2015–2022

10. Kontaktuppgifter

Välkommen att kontakta Länsstyrelsen för frågor via telefon eller till e-postadressen natura2000.kalmar@lansstyrelsen.se. Telefonnummer finns längst ner på första sidan. Ange ärendets diarienummer eller ärendebeteckning vid kontakt med Länsstyrelsen. Du hittar numret uppe till höger på första sidan.